

УДК 336.72

Гаприндашвілі Б.В.аспірант кафедри банківської справи
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана**ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ З ЕНЕРГОЕФЕКТИВНОСТІ
НА ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ
ЗА УЧАСТІ БАНКІВСЬКИХ КРЕДИТІВ**

У статті розглянуто основи впровадження енергоефективних заходів та ключові несприятливі чинники реалізації на промислових підприємствах України. Проаналізовано основні напрями банківського кредитування та стан попиту та пропозиції на кредитні кошти на проекти підвищення енергоефективності. Визначено роль фінансово-кредитного забезпечення енергозбереження та проблеми управління через нестабільність банківської системи, проблеми загальноекономічного характеру, неузгодженість дій у технологічному та методологічному планах на підприємствах. Акцентовано увагу на узгодженій програмі дій та створенні інфраструктурних елементів та інформаційно-консультативних центрів на промислових підприємствах як вагомому аргументу для ефективного управління кредитними ресурсами та для подальшого конкурентоспроможного існування на ринку.

Ключові слова: енергоефективність, енергозбереження, промисловість, кредит, управління, фінансово-кредитний механізм, конкуренція, конкурентоспроможність.

В статье рассмотрены основы внедрения энергоэффективных мероприятий и ключевые неблагоприятные факторы реализации на промышленных предприятиях Украины. Проанализированы основные направления банковского кредитования и состояние спроса и предложения на кредитные средства проектов на повышения энергоэффективности. Определены роль финансово-кредитного обеспечения энергосбережения и проблемы управления исходя из нестабильности банковской системы, проблем общеэкономического характера, несогласованности действий в технологическом и методологическом планах на предприятиях. Акцентируется внимание на согласованной программе действий и создании инфраструктурных элементов и информационно-консультационных центров на промышленных предприятиях в качестве весомого аргумента для эффективного управления кредитными ресурсами и для дальнейшего конкурентоспособного существования на рынке.

Ключевые слова: энергоэффективность, энергосбережение, промышленность, кредит, управление, финансово-кредитный механизм, конкуренция, конкурентоспособность.

Постановка проблеми. На сьогоднішньому етапі економічного розвитку України одну із найважливіших ролей забезпечення конкурентоспроможності промисловості відіграє скорочення витрат на виготовлення продукції. Висока енергоемність підриває фінансову стабільність і спонукає до пошуку стимулів як для енергозбереження, так і для енергоефективності на підприємствах усіх форм власності.

Реалізація проектів з енергоефективності промислових підприємств потребує залучення значних фінансових ресурсів. Незважаючи на те що банківська система в Україні на фоні загального рівня падіння прибутковості банківських операцій та економічної кризи переживає не найкращі часи, кредитні операції залишаються головним видом активних операцій комерційних банків, а кредит – одним із головних джерел

забезпечення підприємств грошовими ресурсами, у тому числі й у сфері енергоефективності.

Реалізація енергоефективних заходів на підприємстві стикається з низкою проблем, які спонукають підприємців та керівників до активного пошуку засобів та механізмів їх ліквідації для досягнення соціально-економічних вигод.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Питання сутності, специфіки та визначення енергоефективності підприємств, а також проблеми кредитування щодо забезпечення енергозбереження розглядали у своїх працях такі зарубіжні та вітчизняні науковці, як: С.Ф. Ермілов, В.М. Геєць, Ю.П. Ященко [2], О.М. Суходоля [3], Г.В. Рижкова [4], О.І. Маслак [5], М.І. Булгакова [6], Н.О. Бойко [7].

Учені довели абсолютну пріоритетність енергоефективного розвитку підприємств та

економіки загалом, однак необхідно зазначити, що проблемам розвитку кредитування ще не приділяється достатньо уваги, бракує досліджень щодо реалізації проектів енергоефективності на підприємстві та їх подальшого контролю. Проблеми визначення сутності, аналізу доцільності та розроблення управління енергоефективністю на підприємстві залишаються не уточненими, дискусійними та спонукають до проведення наукових досліджень.

Мета статті. Метою дослідження є вивчення проблем реалізації заходів з енергоефективності у промисловості, здійснених за рахунок банківського кредитування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективність упровадження будь-яких заходів визначають шляхом аналізу результатів та зусиль. Що стосується енергоефективності, то її роль на підприємствах часто ототожнюють із напрямками скорочення витрат енергії та вдосконаленням наявних систем енергопостачання, впровадження відновлювальних та альтернативних джерел енергії і палива.

Заходи з енергоефективності: підвищити конкурентоздатність продукції промисловості, зменшити рівень забруднення територій та знизити рівень залежності від імпортованих енергетичних ресурсів. Саме тому передусім необхідно розглядати енергоефективність як комплекс заходів, а не лише як енергозберігаючі технології для оптимізації споживання енергії.

Нарощення енергогенеруючих потужностей та проведення заходів з енергоефективності вимагають величезних капіталовкладень. Національний план дій з енергоефективності вимагає 1 трлн. грн., у тому числі житловий фонд потребує близько 670 млрд. грн., модернізація промисловості – 89,9 млрд. грн., реновація транспорту до 2020 р. – 152,7 млрд. грн., сфера послуг – 144,5 млрд. грн. Таких коштів у країні бракує. Такі цілі фінансуються через кредити Світового банку та Європейського банку реконструкції та розвитку [1].

Використання кредитів для реалізації енергоефективності підприємств разом із вирішенням соціальних аспектів і питань екології потребує вирішення таких проблем: грамотного фінансового менеджменту підприємства, енергетичного аудиту та управління, мотивації персоналу, наявності кваліфікованих кадрів.

Зазвичай глобальну проблему реалізації заходів енергоефективності становить обмеженість грошових ресурсів у підприємства. Використання кредиту для фінансування потребує детального обґрунтування та збільшує вартість подібних заходів. Підприємства віддають перевагу короткостроковим проектам із дисконтованим терміном окупності до одного року, але

подібні проекти можуть не виправдати очікувань часу і трансакційних витрат, тому рішення стосовно реалізації того чи іншого проекту має ґрунтуватися не лише на розмірі майбутньої вигоди, але й оцінювати стратегічні цілі проекту. Проекти з тривалим терміном окупності можуть мати більші масштаби, проте забезпечать перспективні значні заощадження.

Наприклад, ПАТ «Алчевський металургійний комбінат», реалізувавши довгостроковий проект за рахунок кредитів та ввівши в експлуатацію дві печі з обпалювання вапна, реципієнтну станцію для кисню та азоту, а також завдяки заходам, які було впроваджено в попередні роки (освоєння системи вдування пиловугільного палива у горни доменних печей), заощадив близько 138,7 млн. м³ природного газу, 213 тис. т коксу, 43,1 млн кВт/год. електроенергії; економічний ефект від упровадження цих заходів можна оцінити у 100,266 тис. т у перерахунку на загальну суму 633,9 млн. грн. [2].

Проте такі випадки поодинокі, складність полягає в тому, що підприємства та банки оцінюють подібний процес кредитування як високоризиковану діяльність. Отже, слід перекопати як підприємства, так і банки в доцільності та вигідності проектів із підвищення енергоефективності підприємств.

Наступний крок у ліквідації проблеми реалізації заходів з енергоефективності – побудова діючої системи енергоаудиту на підприємстві.

Енергетичний аудит, або енергоаудит, – це обстеження об'єкта енергоспоживання, пошук нераціональних напрямів використання енергетичних та паливних ресурсів, визначення параметрів підвищення енергоефективності та складання відповідного бізнес-плану з приведення досліджуваного об'єкта в енергоефективний та енергетично доцільний вид з урахуванням усіх вищевказаних пунктів [3].

Результатом енергоаудиту є бізнес-план. Це не просто бізнес-план, а цілий інвестиційний проект, оскільки проведення процес енергозбереження вимагає, як правило, значних фінансових вкладень.

Як бачимо, енергетичний аудит може не тільки допомогти реалізувати заходи з енергоефективності, але й фактично є наріжним каменем усього процесу.

Необхідно, щоб бізнес-план, розроблений на основі енергетичного аудиту, відображав такий же вигляд на напрям, як і бізнес-плани інших проектів цього підприємства, щоб критерії оцінки та методики збігалися. Тільки у разі виконання цих умов можна оцінювати шанси на реалізацію проекту з енергозбереження. Так само в проекті повинні враховуватися і обґрунтовуватися такі моменти:

- необхідні обґрунтовані фінансові ресурси та вкладення;
- строки дисконтування проекту;
- прогнозований економічний ефект;
- трансакційні витрати;
- критерії оцінки ефективності розробленої програми;
- оцінка ризиків [4].

Результат енергетичного аудиту є початком розроблення норм витрат палива, електричної та теплової енергії. Основні вимоги до бізнес-плану за результатами проведення енергоаудиту такі ж, як і до будь-якого іншого бізнес-плану, – об'єктивність і точність. На даний момент в умовах ринку, що сформувався, під час визначення і розрахунків розмірів потрібних інвестицій практично не виникає похибок. Набагато складніше, як правило, оцінити поточні витрати, причиною цього є недоробленість методичної бази визначення енергетичних ефектів. Це основна проблема енергетичного аудиту.

Для кожного об'єкта буде найбільш доцільним реалізувати свій унікальний бізнес-план. Такий план буде мати максимальну економічну ефективність, і тоді він буде відповідати критерію «об'єктивність». Вищесказане означає що обстеження, які проводяться різними фахівцями, у підсумку повинні привести до однакового результату. Практика ж показує, що не завжди виходить це зробити, причиною цього є відсутність загальноприйнятої методології. Це друга за важливістю проблема енергоаудиту.

Досвід західних країн полягає в комплексі методичних прийомів, які виявляють енергетичний ефект за допомогою послідовного перебору ймовірності проведення типових заходів. Так само в західних країнах компанія з проведення енергетичного аудиту – це власник методик розрахунку ефекту від енергозберігаючих заходів, і тільки економічний аналіз проводиться за допомогою загальноприйнятої методики [5, с. 9–10].

Не менше впливає на впровадження енергоефективних заходів у промисловості програма з підвищення мотивації та свідомості персоналу. На думку М. Булгакової, вона має включати такі положення:

- створення робочої енергогрупи та локальних підгруп у кожному галузевому підрозділі підприємства з питань підвищення енергоефективності. Призначення керівника робочої групи;
- створення методичної брошури щодо способів енергозбереження в окремій галузі;
- оголошення конкурсу серед працівників установ, галузевих підрозділів із проектів підвищення енергоефективності;

• проведення регулярних зборів, нарад, де розглядатимуться результати енергомоніторингу;

• проведення щотижневих, щомісячних локальних енергоаудитів силами працівників галузі;

• регулярне визначення підрозділів та працівників, що досягли найкращих показників у підвищенні енергоефективності;

• аналіз в енергогрупі пропозицій, що надійшли на конкурс проектів із підвищення енергоефективності;

• розповсюдження та популяризація досвіду підвищення енергоефективності і кращих пропозицій;

• преміювання кращих працівників [6, с. 23–24].

Необхідно підкреслити, що організаційні заходи з мотивації персоналу можливо провести тільки тоді, коли підводи енергоносіїв оснащені технічними засобами обліку енергоносіїв, а також за налагодженої системи моніторингу ефективності використання енергоресурсів. Усі ці аспекти можна передбачити в положенні про мотивування працівників у галузі енергозбереження на конкретному підприємстві.

Останньою проблемою реалізації енергоефективного розвитку підприємств є некваліфіковане керівництво, яке не може позбутися командно-адміністративних методів управління і негнучкого дерективно-адресного планування. На фоні неефективної економіки, яка дісталася Україні від СРСР, це гостра проблема, оскільки кошти, які виділялися на капітальні вкладення в промисловість, допомагали лише підтримати в експлуатаційній готовності діючі підприємства. Якщо додати до цього нищівний удар по соціально-економічному розвитку економіки, який завдала недоługa грошово-кредитна політика Національного банку України, це відкинуло розвиток вітчизняних підприємств на десятки років назад [7].

Ми вважаємо, що для подолання перелічених проблем керівники промислових підприємств повинні керуватися відповідними методичними вказівками з установленими стандартами та нормативами, де даються рекомендації щодо використання енергії, раціонального спалювання палива, раціонального опалення, охолодження, телепередачі, запобігання тепловим перевитратам, використання скидового тепла та ефективного перетворення теплової енергії на електричну, а також зменшення витрат електроенергії.

Висновки. Таким чином, реалізація заходів з енергоефективності на промислових підприємствах є складним процесом, який потребує

дієвих механізмів управління та регулювання. Подолання зазначених проблем сприятиме розвитку галузі, а також соціально-економічному розвитку національної економіки.

Здійснення енергоефективних заходів на підприємствах дасть змогу гарантувати надійне забезпечення енергоносіями, знизити гостроту проблеми енергозалежності та сприятиме підвищенню конкурентоспроможності промисловості.

Для успішної реалізації цілей енергетичної ефективності необхідні:

- нормативно затверджені стандарти використання енергії на рівні підприємства, галузі та країни у цілому;
- енергетичний менеджмент та аудит на кожному підприємстві;
- контроль над використанням енергоносіїв.

Крім того, слід ураховувати, що відсутність чіткої виробленої системи показників енергоефективності, методики їх виміру, оцінки та порівняння ускладнює завдання, що є предметом подальших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Галузева програма з енергоефективності та енергозбереження на період до 2017 року. – К. : Мінпромполітики України, 2009. – 123 с.
2. Енергоефективність як ресурс інноваційного розвитку : національна доповідь про стан та перспективи реалізації державної політики енергоефективності у 2008 році / С.Ф. Єрмілов, В.М. Геєць, Ю.П. Яценко [та ін.]. – К. : НАЕР, 2009. – 93 с.
3. Суходоля О.М. Спеціалізовані фонди енергозбереження / О.М. Суходоля // ЭСКО. – 2003. – № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://esco-ecosys.narod.ru/2003_7/art87.htm.
4. Рижкова Г.В. Система фінансування проектів підвищення енергоефективності / Г.В. Рижкова // Економічний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний економічний університет». – 2012. – № 18 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Evu/2012_18_1/Ryzkova.pdf.
5. Маслак О.І. Стратегія диверсифікації інноваційного розвитку промисловості України / О.І. Маслак, О.І. Шевчук // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 3. – С. 8–12.
6. Булгакова М.І., Приступа М.І. Енергозбереження в Україні: правові аспекти і практична реалізація / М.І. Булгакова, М.І. Приступа. – Рівне : О. Зень, 2011. – 48 с.
7. Бойко Н.О. Обґрунтування ефективного впливу енергозберігаючих технологій на економічну безпеку підприємств / Н.О. Бойко, В.Ф. Коротчин // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2012. – № 39. – С. 7–12.

Напрындашвілі В.В.

PROBLEMS OF THE ENERGY EFFICIENCY MEASURES' IMPLEMENTATION AT INDUSTRIAL ENTERPRISES OF UKRAINE THROUGH BANKING LOANS

The article deals with the basics of energy efficient measures and implementation of key adverse factors in industrial enterprises of Ukraine. Research is devoted to the solution of the problem of irrational and inefficient use of energy resources in industry sector. Unfortunately, the current providing of financial control cannot fully cope with this task. Despite the strengthening of certain phases of financial control, the number of energy problem irregularities annually increases. So, the existing system of public financial control and the mechanism of state regulation of energy requires a qualitatively new and efficient form which will be able to evaluate the current situation in the industry sector, identify gaps in the work, analyze the causes of these problems, suggest ways of eliminating them in future.

The role of financial and credit support energy efficiency and management problems due to the instability of the banking system, problems of general character mismatch action in terms of methodology and technology enterprises.

The attention investigates and analyzes the on an program of action and the creation of infrastructure elements, information and counseling centers in industrial enterprises as an important argument for effective management of credit and further being competitive in the market.

Taking this into consideration there is a direct need to implement new tools of control over the effective and legitimate management of energy funds. Such directions are financial control and energy audit.

Keywords: energy efficiency, energy conservation, industry, loan, management, financial and credit mechanism, competition, competitiveness.